komen. Op de Kerk heeft hij zijn loflied gezongen. Een van zijn hoogstaande polemische werken is de brochure „Ons aller Moeder". Wie Schilders visie op de Kerk wil leren kennen, moet zich niet alleen werpen op zijn polemiek over de Kerk met Prof. Hepp en (toen) ds de Bondt, maar dient ook dit werkje te verwerken, dat geschreven is n.a.v. de Hervormde herdenking der Afscheiding.

Is het wonder, dat deze „kerk"-belijder graag Psalm 122 zong en ondanks de grote intellectuele afstand, die er was tussen hem en het kerkvolk, toch zo goed begrepen werd door „zijn" mensen, die wisten te offeren als hij aan de noodklok trok voor een zesde Kamper hoogleraar of voor het Hospitium der Theol. School of voor zijn aula-orgel, dat voor het eerst bespeeld is in de rouwdienst, die voor hem moest worden belegd?

In het licht van zijn strijd voor de Kerk zullen we ook zijn verhouding tot onze Kerken moeten zien. Bekend is de scherpe polemiek, die nu 25 jaren geleden gevoerd werd tussen K. S. en A(peldoorn) S(chuit). Onvriendelijke woorden zijn toen van beide zijden gevallen. In de gehouden samensprekingen, maar vooral op de Kamper Synode van verleden jaar heb ik begrepen, dat Schilder deze strijd gevoerd heeft en ook na de Vrijmaking dezelfde strijd voerde, zij het op andere wijze, omdat hij hartstochtelijk de eenheid begeerde met hen, die het dichtst bij hem stonden. Juist daarom was hij zo scherp, want hij wilde ons dwingen de verschillen te formuleren, hij wilde ons opjagen uit onze rust om met hem te vechten voor de eenheid onzer kerken. Daarom wilde Schilder praten en nog eens praten over en weer. Hoe heeft hij de Synodeleden in Kampen gestriemd, die alle contact met onze kerken wilden verbreken. Hij heeft zijn uiterste best gedaan op die Synode, om het voorstel er door te krijgen, dat men zich tot onze e.k. Generale Synode zou wenden en deputaten voor een eventuele verenigingsbespreking zou benoemen. Als het aan Schilder gelegen had zouden de samensprekingen zijn voortgezet ook voor de komende Leeuwarder Synode, want hij wilde werkelijk twee mijlen, ja verder met ons gaan. Hij durfde het aan om te zeggen dat zijn kerken sectarisch zouden worden als zij besloten om de Chr. Geref. Kerken links te laten liggen. Ds Popma schreef dezer dagen in „Bezinning", dat de Chr. Gereformeerden Schilders bedoelingen zeker niet hebben verstaan. We kunnen dit toestemmen, maar willen er direct aan toevoegen, dat dit voor een groot gedeelte ook Schilders eigen schuld is geweest. Zijn bedoelingen waren ook niet gemakkelijk te begrijpen. En we moesten soms ook wel denken dat hij antithetisch tegenover ons stond. Pas wie hem de laatste jaren ontmoette ging begrijpen, dat Schilder anders was dan wij dachten. Bovendien zou een openlijke erkenning van zijn veranderde waardering van 1905 verhelderend gewerkt hebben in onze verhouding. Weliswaar had Schilder in zijn bekende brief van 13 December 1943 geschreven, dat hij deze uitspraken van 1905 als geheel verdedigd had „tegen critiek van Chr. Geref. zijde, toen deze onzen kerken meningen toedichtten, welke de hare niet konden zijn, en toen men van die zijde daarop het recht grondde voor een als kerk in isolement blijven staan. Ik kon dit doen in goede conscientie, omdat aan de verklaring van 1905 geen confessioneel karakter was toegekend en ik van oordeel was, dat wie op de basis der drie formulieren van enigheid stonden, met ons moesten samenleven om 's Heeren wil."

Maar toch blijft er een zekere antinomie tussen de felle polemiek van toen en de niet het minst door Schilder bezamde deputatenverklaring, dat de leer der veronderstelde wedergeboorte niet tolerabel is. „Als iemand zo iets leert zullen we hem in de practijk aanpakken met Schrift en belijdenis." (Verslag 1e samenspreking).

Schilder heeft waarschijnlijk in ons kerkelijk leven de meeste invloed gehad door zijn heilshistorische prediking. Deze invloed is moeilijk concreet aan te wijzen en nog minder in statistieken uit te drukken. Toch ben ik ervan overtuigd, dat verschillende jongeren door Schilders werken op de één of andere wijze beïnvloed zijn. Het magistrale altijd weer verrassende werk „Christus in Zijn lijden" is ook onder ons bestudeerd. Er liggen rijke bouwstoffen in voor een goede Christus-prediking. Wie eenmaal door dit werk gegrepen werd zal het niet spoedig weer kunnen vergeten. Het heeft me vaak stil gemaakt, omdat de schoonheid van de Borg er zo heerlijk in uitstraalt. Alleen — dit is geen kost om zo de gemeente voor te zetten. Het moet verwerkt worden. Gebeurt dit niet, dan is het een onverteerbare hap. En — waarom het te verzwijgen? — het moet tegelijk Christelijk Gereformeerd „umgedeutet" worden. D.w.z. de spits van deze Christus-prediking moet meer op de mens gericht worden en de zondaar moet telkens weer op deze lijdende Christus betrokken worden. Stellig zitten in deze trilogie meer mystieke elementen dan in zijn andere werken; toch zou ook het gewone kerklid meer aan dit werk hebben wanneer het dichter bij hem stond. Hier ligt m.i. tegelijk één van de schaduwzijden van Schilders invloed, die in verband staat met de verhouding van beide kerkengroepen. Heilshistorisch preken kan zo gemakkelijk betekenen — en verschillende vrijgemaakte predikers zijn daar zeker niet aan ontkomen, in strijd met de Canones van Dordt — dat er niet meer „ad hominem" gepreekt wordt en de gemeente wordt weggezonden met enkele openbaringshistorische gedachten, die het hart koud laten en die meer de lijnen uit een bepaald Schriftgedeelte naar Christus laten zien dan dat ook de weg gewezen wordt van Christus naar de zondaar-christen. Bij deze korte kanttekening moeten wij het laten. Persoonlijk blijf ik echter graag erkennen — en een herdenkingsartikel mag een persoonlijke kleur dragen — dat in Schilders heilshistorische prediking elementen zijn, die, mits goed verwerkt, de Schriftuurlijke prediking ten goede kunnen komen.

Maar vooral ligt Schilders betekenis m.i. in de profetische visie, die hij op het karakter van deze tijd gehad heeft. Het is niet toevallig geweest, dat Schilder in 1940 in het principiële verzet vooraan stond. Het is evenmin vanzelfsprekend, dat Schilder, scherper dan iemand anders, de practische gevaren van het Barthianisme heeft aangetoond. En het is meer dan wraakgevoel en leedvermaak geweest, ofschoon we die indruk misschien uit de wijze van zeggen kregen, dat hij de decadentie-symptomen, de doorbraakgeest, de Thijs Booy-mentaliteit in de Geref. Kerken heeft gesignaleerd en geanalyseerd met een scherpte en een overtuiging, die ons Popma's typering doet onderschrijven: „Achter alles ziet hij de dreiging van een synthesegeest, die op den duur de kerk verlammen moet en machteloos maken. Dat geeft aan al zijn spreken een eschatologische ernst". We kunnen in dit opzicht veel van Schilder leren. Een vraagstelling of wij als kerken de moderne tijd hebben verstaan zou zonder meer Schilders toorn hebben opgewekt en door hem in ieder geval zo beantwoord zijn, dat hij doorboorde naar de geest van deze moderne tijd. Dat was belangrijker voor hem dan de vraag of we ons behoorlijk hebben aangepast en mee kunnen doen. Prachtig is nog altijd zijn slot van „Christus en Cultuur": „Gezegend mijn verstandige wijkouderling, die goed huisbezoek doet: een cultuurkracht, al weet hij het waarschijnlijk zelf niet. Laat ze maar om hem lachen: ze weten niet wat ze doen — die cultuurslampampers van de overkant."

Minder nog dan zijn dogmatische bijdragen kunnen wij zijn profetische injecties missen, in dagen van afval, ondermijning van het christelijke leven, verlies van het gereformeerde karakter van veler levensvisie en levenswandel. Schilder is een profeet geweest, wiens betekenis verder reikt dan die van eigen School en Kerken.

Zijn rijke erfenis dient ook onzerzijds verwerkt te worden. Daarbij zullen we ons ernstig rekenschap moeten geven van zijn gemene gratie-opvatting, die ons als Chr. Geref. zowel aantrekt als afstoot.

Voor de toekomst van eigen kerkelijk leven en in het licht van ons verleden toen we ons verzet hebben tegen de Gereformeerde levenspractijk, lijkt een nauwere aansluiting bij Schilders profetische critiek op de geest van deze tijd en de afval me verantwoorder en schriftuurlijker dan een, zij het wat aarzelend, navolgen van de huidige Gereformeerde levensstijl.

Tenslotte — het feit, dat een figuur als Schilder ons dwingt ons met hem te confronteren bewijst zijn grootheid.

Het feit, dat we niet kerkelijk één waren met Schilder en vandaag nog bezwaren hebben tegen de Vrijgemaakte Kerken, die zich heus niet concentreren op 1892 of 1905, doet aan de waardering van de theologische en profetische grootheid van de overleden hoogleraar niets af.

Zijn plotseling sterven, terwijl nog zoveel van hem verwacht werd, is een ernstig verlies voor heel de gereformeerde gezindte.

'n Paar opmerkingen wil ik omtrent dit artikel maken.

We zijn dankbaar, dat Ds Velema iets heeft verstaan van het hartstochtelijk verlangen en streven naar eenheid, dat één van de krachtigste motieven van Schilders levensarbeid is geweest! Wie geen oog heeft voor deze echt Schilderiaanse hartstocht zal Schilders werk nooit verstaan.

Onjuist is, dat Schilder de samensprekingen met de Chr. Geref. deputaten o o k i n d e d o o r d e l a a t s t e b r i e f d e z e r d e p u t a t e n g e s c h a p e n s i t u a t i e, wilde voortgezet zien. Hij stond geheel en al achter het rapport der commissie en de besluiten der Kamper synode in deze.

Ik kan voorts met de meeste stelligheid verzekeren, dat K. S. een fel tegenstander was van het denatureren der prediking tot het debiteren van heilshistorische verhandeling. Is er iemand, die krachtiger gestreden heeft voor de erkenning van de fundamentele waarheid, dat het woord Gods niet maar „spraak" of „uit-spraak", maar vóór alles „toe-spraak" en „aanspraak" is? Hij verwierp zowel alle soort „objectieve" als iedere vorm van „subjectieve" „prediking". En niet minder een „prediking", die een combinatie van die beide wilde zijn.

Bizondere aandacht wil ik vestigen op de uitspraak van Ds Velema, dat voor „eigen kerkelijk leven" een nauwere aansluiting bij „Schilders profetische kritiek op de geest van de tijd en de afval verantwoorder en schriftuurlijker" is dan een navolgen van de huidige Gereformeerde levensstijl!

Inderdaad, dat is niet alleen voor de chr. gereformeerden, maar voor allen die gereformeerd willen zijn een zaak van zijn of niet zijn.

Want die h u i d i g e Gereformeerde levensstijl — daarvan verlosse God ons in zijn genade! C. V.

KERKNIEUWS

B e r o e p e n te:

Middelstum, Rozenburg, Ferwerd-Hallum, Cand. C. de Haan te Utrecht.
Voorburg, J. H. v. d. Hoeven te Houwerzijl.
Bilthoven, F. van Dijk te Heerenveen.

B e d a n k t voor:

Sliedrecht, H. D. v. Herksen te Onnen.

— DS F. A. DEN BOEFT te Helpman mag volgens doktersadvies voorlopig zijn werk niet verrichten.

— BERGEN OP ZOOM. Gedurende en na onze Vrijmaking waren alle zalen en zaaltjes voor ons gesloten. Lutherse Kerk, Ned. Herv. Evang., Leger des Heils vormden met onze Syn. Geref. Kerk een schoon oecumenisch eenheidsfront. Zelfs het „interkerkelijk" optredend Chr. Hil. Tehuis weigerde ons een klein bovenzaaltje voor kerkdienst. Vroeger, een 25-tal jaren geleden, mocht wel de grote zaal gebruikt worden voor kerkdiensten der Herv. Evang. Maar nu hadden „onze" soldaten het nodig om, onder kerktijd n.b., te studeren en brieven te schrijven. Maar de Here helpt de Zijnen en geeft ruimte.

We mogen nu samenkomen voor onze D. d. W. in een keurig „opper"zaaltje. We hebben zelfs ruim keus kunnen maken en konden er zelfs ook ons pas gekochte orgel neer zetten. Om de vreze der vroegere broeders hebben we de plannen tot verandering van huisgemeente tot openbare samenkomst in het centrum der stad zo lang mogelijk geheim gehouden.

't Contactadres is nog bij br J. van Buuren, van Overstratenlaan 15, waar ook nog de catechisatie (Woensdag 7 uur) en de Bijbelkring (Woensdag 8 uur) worden gehouden. (Juli en Augustus vacantie).

Voor militairen en vacantiegangers is er ruim plaats. Wat wil de Here toch een heerlijke zegen geven ook in een kleine kring. Wat zijn we elke dag dankbaar, dat we „vrijgemaakt" zijn.

Ouders en kerkeraden! Stuur ons steeds direct bericht als vrijgemaakte militairen naar Bergen op Zoom komen. Zo mogelijk met kazerne-adres. Er zijn vijf kazernes. En dan nog de vliegbasis Woensdrecht en het nieuwe kazernekamp Ossendrecht dichtbij.

En de verleiding in ons half Belgisch stadje is groot. Gebruikt dan de middelen die de Here U nog geeft om de Boze te wederstaan.

Kerkdiensten: 10 en 5.30 uur in zaal 2, de Korenbeurs, eig. dhr Coppenolle, Potterstraat 50, Bergen op Zoom.

ENSCHEDE

Aan de 4e School m. d. Bijbel (Elshofplein) komt vacant de betrekking van

HOOFD

Sollicitanten, lidmaat Geref. Kerken, kunnen zich schriftelijk melden bij den secretaris der Ver. vóór **20 Augustus a.s.** (adres: Dr Schaepmanlaan 4).

Boekbinderij VAN KUIJK

Voor al Uw Bindwerk.
Reformatie . . . . ƒ 3.75
Catechismus . . . ƒ 2.35
Alle toezendingen onder rembours.
Zalmstraat 1 - Scheveningen

OM UWENTWIL GETROOST

DRIE PREDIKATIËN van PROF. B. HOLWERDA

Deze predikatiën handelen over de volgende stoffen:

„HEERE, GIJ DOORGRONDT EN KENT MIJ ...", Psalm 139.
„ECONOMIE IN DE HOPE DES EEUWIGEN LEVENS ...", Lucas 16 : 1—12.
„CHRISTUS' EVANGELIE OMTRENT DE ANTICHRIST ...", 2 Thess. 2 : 6—12.

Wij voldoen met deze uitgave aan het verzoek, dat van verschillende zijden tot ons kwam, om deze preken in druk te brengen. De prijs is ƒ 1.50, ingenaaid in stevige omslag.

Verkrijgbaar bij de boekhandel of bij de Uitgevers:

Oosterbaan & Le Cointre N.V. te Goes — Gironr 36000

De Kerk van **Oegstgeest** zoekt voorziening in de Dienst des Woords op **Zondagen 3, 10 en 31 Augustus a.s.** Brieven aan de scriba JAC. VREEKEN, De Kempenaerstraat 46, Oegstgeest. (Telef. K 1710—21345) (overdag).

Uw familiebericht
behoort zeker in „DE REFORMATIE", vindt U ook niet?

TOLLE LEGE

door **Prof. Dr K. Schilder**

Dit is een serie van verscheidene honderden aphorismen, samengelezen uit de werken van deze auteur, in afdelingen ondergebracht, gedrukt op prima papier en gebonden in een stijlvolle band.
Via de boekhandel of bij de Uitgeefster:

OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., GOES

De prijs is **ƒ 4.25** in fraaie band